

ΛΙΓΕΣ ΩΡΕΣ ΜΕ ΤΗΝ Κ. ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ

Ξεσκέπασε τη δημοτικιά σου παράδοση και πρόσωπο με πρόσωπο θ' αντικρύσεις γυμνή τη ψυχή σου.

ΤΙ Δ Ο Σ

Ἡ λαϊκὴ Τέχνη εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς γνωστὲς ἐκδηλώσεις τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ, εἶν' ἓνα θεμέλιο, ἓνα στήριγμα ὅπου κάθε λαὸς μπορεῖ νὰ μορφώσῃ μιὰν ἐθνικὴ αἰσθητικὴ Τέχνη, ἓνα ἰδιαίτερο πολιτισμὸ, βγαλμένο ἀπὸ τὶς δυνάμεις τοῦ ἔθνους. Οἱ ξένοι λαοὶ τὸ πρόσεξαν αὐτὸ καὶ χρησιμοποιοῦντας τὴ λαϊκὴ Τέχνη στὴ σύγχρονη παραγωγὴ ἔδωκαν ἓνα πλούσιο πολιτισμὸ.

Ἡ Ἑλληνικὴ λαϊκὴ Τέχνη ἔμεινε λησμονημένη καὶ σιγὰ σιγὰ ξεψυχοῦσε. Ὁ πολιτισμὸς μας ἀνοικτὸς σὲ κάθε ξένη ἐπίδραση εἶχε γίνῃ μίμησις. Καὶ τὰ δημιουργήματα τῆς λαϊκῆς μας τέχνης μέρα μὲ τὴν ἡμέρα χάνονταν, ξεχνιόταν, ὅταν μιὰ δραστήρια γυναίκα γεμάτη δύναμη, ὄρμη, καὶ ἰδανικά, βάλθηκε νὰ σταματήσῃ τὸ κακὸ τοῦτο, νὰ ξεσκεπάσῃ καὶ νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ τὸν πλοῦτό της. Ἐδῶκε ψυχὴ σ' ἔλα καὶ σ' ἔλους, κι' εἰ τεχνίτες ποῦ εἶχαν κλείσει τὰ μαγαζιά τους καὶ εἶχαν γίνῃ κτίστες καὶ γεωργοὶ τὴν ξαναρχίσαν καὶ πάλι.

Μόλις συναντήσαμε τὴν κ. Χατζημιχαλὴ καταλάβαμε πόσο λίγο ξέραμε τὴ σημασία τῆς λαϊκῆς μας τέχνης. Ἡ ἀγνοία αὐτὴ εἶναι δυστυχῶς γενικὴ γιὰ ἔλα τὰ ἑλληνόπουλα καὶ τοῦτο γιὰτὶ δὲν ὑπάρχει ἢ κατ'ἀλληλὴ ἐκπαί-

δευση. Ἔτσι ἢ συνάντησή μας πῆρε μορφή ἐνὸς διαφωτιστικοῦ μαθήματος.

Ἡ λαϊκὴ Τέχνη, μᾶς λέει ἡ κ. Χατζημιχαλὴ, πηγάζει ἀπὸ τὸ διακοσμητικὸ ἔνστικτο τοῦ ἀνθρώπου· ὅσο μακρότερα κι' ἂν ἀνατρέξωμε στὴν ἱστορία θὰ δοῦμε τὴν προσπάθειά του νὰ διακοσμήσῃ. Κ' εἰ Τέχνες ποῦ παρήγαγε διὰ μέσου τῶν αἰῶνων συνδέονται μεταξύ τους σὰν κρίκοι μιᾶς ἀλυσίδας γιὰτὶ ἔχουν τοῦτο κοινὸ: Ὅτι πηγάζουν καὶ προέρχονται ἀπὸ τὸ λαὸ, ποῦ τὴ διαμορφώνει κάθε φορὰ σύμφωνα μὲ τὶς φυλετικὲς ἱστορικὲς καὶ κοινωνικὲς ἐπιδράσεις. Ἡ λαϊκὴ νεοελληνικὴ Τέχνη χωρίζεται σὲ διάφορους κλάδους μὲ διάφορες τεχνотροπίες. Ἐνας ἀπ'αὐτοὺς ἐκεῖ ὅπου ἡ γυναίκα ἀσχολήθηκε καὶ διακρίθηκε εἶναι ἡ Ὑφαντικὴ μὲ ὄργανό της τὸν πολυπαινεμένο ἀργαλειό. Στὴν εἰσιακὴ χειροτεχνία ἔχει τὴ σπουδαιότερη θέση ἀπὸ τ' ἀρχαῖα χρόνια ὅταν εἶχε γιὰ προστατίδα τὴν Ἐργάνη Ἀθηνα. Ὅπως τότε ἔτσι καὶ τώρα ὁ ἴστος δὲ λείπει ἀπὸ τὸ σπῆτι οὔτε στὴν πιὸ ἀπόμακρη γωνιά τῆς Ἑλληνικῆς γῆς. Τὰ διάφορα εἶδη τῶν ὑφασμάτων συντελοῦν στὴν ἔμπνευση τοῦ κεντήματος ποῦ εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς σοβαρὲς ἐκδηλώσεις τῆς λαϊκῆς χειροτεχνίας.

Σ' αὐτὸ βλέπομε ὅλη τὴν καλλιτεχνικὴ διάθεση τῆς

αγράμματης γυναίκας τοῦ χωριοῦ, τὴν καλαισθησία της στὴν ἀρμονικὴ χρῆση τοῦ χρώματος, στὴ λεπτολόγη ἐκλογή τῶν ἀποχρώσεων. Τὸ λαϊκὸ τραγοῦδι ἐξυμνεῖ τὴν εὐχάριστη ἐνασχόληση τοῦ κεντήματος.

Τὸ κέντημα εἶναι γλέντημα
κι' ἡ ρόκα εἶναι σεργιάνι
μὰ ὁ ἀργαλιὸς εἶναι σκλαδιὰ
σκλαδιὰ πολὺ μεγάλη.

Ἐπὶ πρῶτον καιρὸς ποῦ ὁ ἑλληνικὸς ἀργαλιὸς τροφοδοτοῦσε ὄχι μόνον τὴν Ἑλλάδα μὰ καὶ τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ ὅλα τὰ Βαλκάνια.

Ἄλλος κλάδος ἡ Ξυλουργικὴ εἶναι ἡ πιὸ ἐφήμερη μορφή τῆς λαϊκῆς Τέχνης. Τὸ ὕλικό της φθείρεται καὶ παλιώνει εὐκολά, γ' αὐτὸ δὲν ἔχομε λείψανα ἀπὸ παλαιότερες ἐποχές. Ἐκεῖνο ποῦ της δίνει μιὰ ἐξαιρετικὴ αἴγλη εἶναι ἡ Ξυλογλυπτικὴ. Αὐτὴ διακρίνεται στὴν ποιμενικὴ, τὴν οἰκιακὴ, καὶ τὴν ἀγοραϊκὴ. Ἡ πρώτη δὲν ἔχει κανόνες εἶναι κάτι ἐντελῶς πηγαῖο, φυσικὸ, αὐθόρμητο καὶ ὠρατὸ γι' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἀπλότητά του. Ὁ τσοπάνος ποῦ ὀδηγεῖ τὰ προβατὰ του στὴ βοσκή, ἀφοῦ κουρασθῆ ἀπὸ τὸ παίξιμο τῆς φλογέρας παίρνει ἕνα σουβλερὸ ἀντικείμενο, μιὰ πέτρα, ἕνα σίδερο καὶ σκαλίζει πάνω στὴ γκλίτσα του μὲ μιὰ πρωτόγονη χάρη ὅτι τοῦ ἐμπνεύσει ἡ φύση ποῦ τὸ περιβάλλει. Τὴ δευτέρη ἐπιτηδεύεται ὁ ἴδιος ὁ χωριάτης ποῦ καταγίνεται νὰ κτίσῃ τὸ σπίτι του, φροντίζει γιὰ τὸν διάκοσμο τοῦ ἐσωτερικοῦ του καὶ στὰ ἐπιπλά του σκαλίζει τὰ θέματα ποῦ τοῦ ἀρέσουν. Στὴν ἀγοραϊκὴ ἀνήκουν ὅλα ὅσα σκαλίζει ὁ ἐπαγγελματίας ξυλογλύπτης. Τὸ ξύλο ὡς ἔτσι γίνεται καὶ κατάλληλο, μαλακὸ γιὰ σκάλισμα, περὶ διάφορα στάδια κατεργασίας. Ὁ τρόπος τῆς κατεργασίας στὴν παλιὰ ἐποχὴ μένει ἀγνωστος γιὰτὴν παράδοση τῆς λαϊκῆς αὐτῆς τέχνης διακόπηκε κάποτε. Μὰ ὁ Ἕλληνας ξυλογλύπτης πάντα δημιουργικὸς ἐφευρε ἄλλους τρόπους νέους, καὶ συνέχισε τὴν Τέχνην του.

Ἄλλος κλάδος λαϊκῆς τέχνης εἶναι ἡ Κεραμεικὴ. Τὴν πρώτη θέση ἔχει τὸ ροζιτικὸ κεραμικὸ ἔργο. Ἡ ἐξευγενισμένη μορφή της εἶναι τὰ κεραμικὰ τῆς Κιουτάχειας, τοῦ Κεραμεικοῦ.

Μὰ ἐκεῖνη ἀπὸ τίς λαϊκῆς Τέχνης ποῦ θάχη τὴ μεγαλύτερη ἐξέλιξη, ἀν τὴν καλλιτεργήσωμε, εἶναι ἡ Μεταλλουργία. Συνίσταται στὴν κατασκευὴ ἀντικειμένων οἰκιακῆς ἀνάγκης ποῦ πολλὰ φορὰς ἔχουν τόσο ὠρατὰ σχήματα ὥστε χρησιμεύουν καὶ γιὰ τὸ στόλισμα τοῦ σπιτιοῦ.

Τὰ ἀντικείμενα αὐτὰ σκαλίζονται ἔπειτα μὲ διάφορα ὠρατὰ μοτίβα ποῦ θὰ διαλέξῃ ὁ τεχνίτης, πρωτότυπα καὶ πηγαῖα. Σὲ τοῦτο ἐπιμένει ἡ κ. Χατζημηχάλη. Πρέπει οἱ καλλιτέχνες, οἱ τεχνίτες, ὅλοι νὰ μὴν ἀντιγράφουν, νὰ δίνουν κάτι δικό τους, πηγαῖο καὶ αὐθόρμητο, κάτι ποῦ θὰ αἰσθάνονται πιότερο, καὶ τοῦτο θὰ εἶναι πραγματικὸ καλλιτεχνίον. Ἀπὸ παλαιότερα χρόνια ἀκμαζε ἡ μεταλλουργία. Ἡ Ἐγνατία ὁδὸς τῆς Θεσσαλονίκης ἦταν γεμάτη τέτοια μαγαζιά. Ἡ Γορτυνίτσα κι' ἡ Δημητσάνα ἔγιναν γνωστὲς ὄχι μόνον γιὰ τὴν ἱστορίαν τους μὰ καὶ γιὰ τίς περίφημες

καμπάνες τους. Εἶχαν τὴν τέχνη νὰ χύνουν ἔτσι τὸ χαλκὸ ὥστε νὰ ἀκούγεται ὁ ἦχος καὶ τοῦ ἐλάχιστου μορίου του. Αὐτοὶ εἶναι μὲ λίγα λόγια οἱ κλάδοι τῆς λαϊκῆς τέχνης καὶ στὴ μελέτη τους ἀσχολήθηκε ἡ κ. Χατζημηχάλη. Ὅταν πῆγαινε σχολεῖο διακρινόταν γιὰ τὴ ζωγραφικὴ τῆς ἱκανότητά. Μὰ ἡ ζωγραφικὴ τοῦ σχολεῖο, ἔτσι ὅπως τὴν διδάσκον τότε, δὲν ἦταν παρὰ μιὰ μίμηση ποῦ δὲν τὴν ἱκανοποιῦσε πιά ὅταν τὸ ἀφῆσε. Κι' ἔφαξε νὰ βρῆ ἱκανοποίησιν σὲ κάτι ἄλλο. Μελετώντας τὴ Βυζαντινὴ Τέχνη πρόσεξε ὡς αὐτὴ ὑπάρχει ἀκόμη στὸ ἑλληνικὸ χωριὸ μὲ μιὰ σύγχρονη ἔκφραση. Τὸ χωριὸ αὐτὸ καὶ ἴδιως ἡ Σκύρος τὴν τράβηξε. Βυθίστηκε στὴ μελέτη τῆς λαϊκῆς τῆς τέχνης ποῦ τόσο λίγο εἶχε ἐξετασθῆ ὡς τότε καὶ ἴσως δὲν ἐξετάσθηκε ὁλότελα γιὰτὴν παρουσίασε τούτη τὴ δυσκολία, ὅτι εἶναι πάρα πολὺ πλούσια, κι' ὅτι μεταβάλλεται ἀπὸ μέρη σὲ μέρη, συνδεμένη καθὼς εἶναι μὲ τὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ, ἀλλάζει τρόπους εἰς ἕνα ρέμα ποῦ κυλᾷ ἀδιάκοπα. Θάταν εὐτύχημα ἀν τὴν μελετούσαμε ἔτσι ὅπως εἶναι σήμερα. Μὰ ἡ λαϊκὴ τέχνη δὲν ἔχει τοὺς ἀγωνιστὰς της. Πολὺ λίγοι καλλιτέχνες; ἀσχολοῦνται μ' αὐτὴν οἱ τελειοφῶιτοι τῆς φιλοσοφικῆς ρίχνονται στὴν ἀρχαιολογία παραμερίζοντάς τιν. Ἡ δημοτικὴ γλῶσσα στερέωσε γιὰτὴν εἶχε τοὺς ἀγωνιστὰς της; ἡ λαϊκὴ τέχνη ἀν καὶ πλούσια μένει ἀκαλλιέργητη. Εἶναι τόσο πλούσια ποῦ ὅσο τὴ μελετᾷ κανεὶς τόσο ἀνακαλύπτει νέους τρόπους, νέα εἶδη ἀνακαλύπτει πῶς δὲν τὴν ξέρει ἀκόμη καλά. Ἡ ὅλη ἐργασία γύρω ἀπὸ τὴν λαϊκὴν μπορεῖ νὰ διαιρεθῆ σὲ δύο μέρη. Στὴ μελέτη, τὴν ἐρευνα, τὴν ἀνακάλυψιν τῶν στοιχείων της, καὶ δευτέρον στὸ διαφωτισμὸ καὶ τὴν διάδοσιν. Μὲ τὴν πρώτη ἀσχολεῖται ὁ καλλιτέχνης, ἡ δευτέρη δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ καλλιτεχνικὰ προσόντα καὶ μπορεῖ νὰ ἀνατεθῆ σὲ μιὰ καλὰ ὀργανωμένη διοίκηση.

Μὰ οἱ δύο αὐτὲς ἐργασίαι ταυτίζονται στὴν Ἑλλάδα κι' ἔτσι ὁ καλλιτέχνης σκορπᾷ τίς δυνάμεις του σὲ κάτι ποῦ δὲν τὸν ἀφορᾷ δὲν περιορίζεται ἀποκλειστικὰ στὴ δική του τέχνη ποῦ εἶναι καὶ πιὸ πρόσφορη γιὰτὴν αὐτὴ δίνει τίς δάσεις. Ὁργανωμένη διοίκηση, σεματεία, καὶ γενικὰ μιὰ κεντρικὴ διεύθυνση ποῦ νὰ κανονίζει τὰ ζητήματα τοῦ διαφωτισμοῦ καὶ τῆς διάδοσης τῆς λαϊκῆς τέχνης δὲν ὑπάρχει. Ὁ διαφωτισμὸς πρέπει ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τὸ σχολεῖο. Εἶναι γεγονός ὅτι ἐκεῖ τὸ ἐργόχειρο καὶ γενικὰ ἡ χειροτεχνία γίνεται μόνον γιὰ ἐπίδειξιν. Ἐνῶ θάπρεπε νὰ εἰσχωρήσῃ στὸ σχολεῖο ἡ διδασκαλία τῆς λαϊκῆς τέχνης. Τότε μόνον θὰ μᾶς γινόνταν γνωστὴ καὶ θὰ συντελοῦσε στὴν ἀνάπτυξιν τῆς καλαισθησίας καὶ δημιουργικότητός μας.

Γιὰ μιὰ τέτοια διδασκαλία χρειάζεται ἕνα καλὸ κατάρτισμένο καὶ φωτισμένον τεχνικὸ προσωπικὸ, ποῦ τὴ στιγμὴ αὐτὴ δὲν ὑπάρχει. Τὸ ζήτημα τῆς διάδοσης εἶναι ἀφῆσμένο ἐντελῶς στὴν ἀτομικὴ πρωτοβουλία ὅπως καὶ ὅλα τὰ ἄλλα. Στὰ εἶδη τῆς λαϊκῆς τέχνης γίνεται μεγάλη παραγωγή μὰ καὶ μεγάλη ξόδεψιν.

Ἐκθέσεις ἔγιναν πολλές. Ἡ πρώτη στοὺς Δελφοὺς ἐμφύχωσε τὸν τεχνίτην τοῦ χωριοῦ. Ἐπειτα ἡ Βαλκανικὴ ποῦταν πιότερο Ἑλληνικὴ, ἔδωσε μεγάλη κίνησιν στὸ ἐμ-

πόριο. Ἡ κ. Χατζημηχάλη δὲ σκέπτεται νὰ διωργανώσῃ νέα ἔκθεσιν ἂν καὶ τῆς τῶ παρακαλοῦν οἱ τεχνῖτες θέλοντας νὰ πουλήσουν τὰ ἔργα τους. Μιὰ ἔκθεσιν ποῦ θὰ πρέπει νὰ εἶναι τελεία, ἀπαιτεῖ κόπους, ἔξοδα, φασαρῖες καὶ βαθύτερο ἀποτελεσματὸν ἐξέλιξιν τῆς τέχνης δὲ θᾶχει. Ἡ ἐξέλιξιν αὐτὴ μᾶς ἐνδιαφέρει κυρίως, γιὰτὶ ἀπ' αὐτὴν ἐξαρτᾶται τὸ μέλλον. Ὅτι στέκει παλιώνει, δὲ κινεῖ πιά τὸ ἐνδιαφέρον. Πρέπει λοιπὸν οἱ καλλιτέχνες νὰ δώσουν μιὰ νέα μορφή, μιὰ νέα ὄψη στὴ λαϊκὴ τέχνη γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ζήσῃ. Χρειάζεται ἀκόμα ἐνίσχυση ἠθικὴν μὲ καὶ ὕλικήν. Σὲ τοῦτο τὸ σημεῖο τελείωσεν ἡ συνέντευξίς μας.

Φεύγοντας ρίξαμε μιὰ ματιὰ στὸ σπίτι τῆς κ. Χατζημηχάλη. Εἶναι ἓνα πραγματικὸ μουσεῖο, στολισμένον μὲ ἀπαράμιλλο γούστο! Κάθε τι, καὶ τὸ πιὸ μικρὸ, τὸ πιὸ ἀσήμαντο, εἶναι μελετημένον, καὶ τοποθετημένον ἔτσι ὥστε νὰ συντελῇ στὴν ὄλη ἐντύπωση, καὶ αὐτὴ πάλιν εἶναι συνεπὴς πρὸς τὴ ψυχὴ τῆς γυναίκας ποῦ πάλλεται καὶ δονεῖται γιὰ ἓνα τέτοιο ἰδανικόν.

Ὅταν πηγαίναμε στὴ συνέντευξιν αὐτὴ εἶχαμε τὴν ἐντύπωση πὼς ἡ λαϊκὴ Τέχνη εἶναι ζήτημα ἀπλὸν καὶ εὐκόλον ποῦ θὰ μᾶς ἐξηγότανε σὲ λίγο.

Φεύγοντας ἀντιληφθήκαμε πόσο πολὺπλοκὸν καὶ δύσκολον εἶναι τὸ ζήτημα τοῦτο, πόση προμελέτη καὶ κατάλληλη ἐκπαίδευση χρειαζόταν γιὰ νὰ μπορέσωμε νὰ τὴν καταλάβωμε καὶ νὰ τὴν αἰσθανθοῦμε καὶ πόσα πολλὰ, ἔχει προσφέρει στὴ σύγχρονον Ἑλληνικὴν Τέχνην ὁ ζήλος τῆς κ. Χατζημηχάλη.

ΕΙΡΗΝΗ ΝΟΥΦΟΥΛΛΑ

Ε' Γυμνασίου